

in Situ

Västsvensk Arkeologisk Tidskrift

2006–2007

in Situ

Västsvensk Arkeologisk Tidskrift

© Göteborgs universitet 2009

ISSN 1403-4964

www.historiskastudier.gu.se/publikationer/Arkeologi/in_Situ/

Artiklar i In Situ granskas av minst två referenter ur redaktionskommittén.

Ansvarig utgivare

Kristian Kristiansen

Redaktion

Håkan Petersson

Teknisk redaktör

Gabriella Kalmar

Grafisk formgivning

Lena Troedson,

Riksantikvarieämbetet UV Väst

Gabriella Kalmar,

Bohusläns museum

Redaktionskommitté för 2009

Tony Axelsson *Västergötlands museum*, Nils Johansson *Riksantikvarieämbetet*, Håkan Karlsson

Göteborgs universitet, Kjell Knutsson *Uppsala universitet*, Kristian Kristiansen *Göteborgs universitet*,

Marianne Lönn *Göteborgs universitet & Riksantikvarieämbetet*, Linnea Nordell *Bohusläns museum*,

Håkan Petersson *Bohusläns museum*, Erik Rosengren *Kulturmiljö Halland*, Karl-Göran Sjögren

Göteborgs universitet, Christina Toreld *Bohusläns museum & Maria Vretemark Västergötlands museum*.

Engelsk språkgranskning

Judith Crawford

Distribution

Göteborgs universitet

Institutionen för historiska studier

Arkeologi

ark.bookshop@archaeology.gu.se

031-786 4614 (tel.)

031-786 5182 (fax)

Box 200

405 30 Göteborg

Finansiärer

Bohusläns museum, Göteborgs universitet, Kulturmiljö Halland, Riksantikvarieämbetet UV Väst,

Värmlands museum, Västergötlands museum

Producerad vid

Bohusläns museum

Box 403

451 19 Uddevalla

Framsida

Järnåldersdös på gården Fröböke i Halland. Skiss av Herman Hofberg från 1876 (Arne 1919:134).

Tryck

IT Grafiska AB, Uddevalla 2009

Innehåll

Kristian Kristiansen 60 år "Jeg står helt handfallen" <i>Håkan Karlsson & Johan Ling</i>	7
Att följa stigen – en publikundersökning på Blomsholm <i>Linda Andersson & Maria Persson</i>	11
Knark, fimpar och kapsyler – samtidsarkeologi i Göteborg <i>Daniel Gillberg, Benjamin Grahm-Danielson & Helena Nilsson</i>	23
Paret Klepeks fråga – en etnografiskt orienterad studie av arkeologins publika relation vid Vallhagar, Gotland <i>Håkan Karlsson</i>	31
Kvinnan från Österöd – ett tidigmesolitiskt skelett från Bohuslän <i>Torbjörn Ahlström & Karl-Göran Sjögren</i>	47
En mellanneolitisk palissad i södra Halland? <i>Magnus Svensson</i>	65
Döden i Anderstorp socken <i>Daniel Lindblad</i>	75
Berg – en kommunikativ plats på Värmlandsnäs <i>Hans Olsson</i>	95
Kyrkan, jarlen och makten – om det stormiga 1000-talet i nordligaste Halland <i>Tore Artelius</i>	105
Dödsrätt eller stål? Om hanteringen av odöda <i>Leif Häggström</i>	121
Loca in quibus crescit myrtus Om grophus för ölbrygd i mellersta Halland <i>Anna Häggström Aulin</i>	129

Meddelanden: Tvärvetenskap länkar bålplats till grav <i>Caroline Arcini & Marianne Lönn</i>	145
Debatt: Hyddlämningar från äldre Hensbacka – en fråga om för- ändrad metodik? <i>Per Falkenström</i>	151
Per Falkenström In Memoriam †	157

Förord

Välkommen till tidskriften *In Situ* tioårsjubileum. Detta är det första och sannolikt det enda förord som inte skrivs av ansvarige utgivare. Tidsskriften, som firar tioårsjubileum, vill samtidigt hylla, dess grundare och ansvarige utgivare, Kristian Kristiansens sextioårsjubileum.

Kristian Kristiansen och institutionen för arkeologi i Göteborg startade 1998 *In Situ* och har sedan dess varit dess ansvariga utgivare. Det första hårda arbetet med att få igång tidsskriften gjordes förtjänstfullt av Tore Artelius med god hjälp av Eva Englund och flera nummer med relevanta artiklar för västsvensk arkeologi kom i strid följd. Som alla tidskrifter kom också *In Situ* att efterhand få problem med ekonomin och därigenom kontinuiteten. Det är förhoppningsvis löst genom det samarbetsavtal som etablerades inför förra numret, även om ytterligare inkomstkällor är välbehövliga.

Förändringsarbetet rullar dock vidare och så här i jubileumstider förändras tidsskriften rejält. *In Situ, Västsvensk arkeologisk tidskrift* kommer i och med nästa nummer byta namn till *In Situ archaeologica*, med målsättningen att publicera artiklar på alla skandinaviska språk.

När flera tidskrifter har problem och blir vilande satsar *In Situ* på framtiden. Initialt har *In Situ archaeologica* ambitionen att av European Science Foundation bli rankat som en status C tidskrift, alltså tidskrift av viktig regional signifikans i Europa. Tidsskriften kommer även fortsatt använda sig av ”peer review” av artiklar i sin strävan efter kvalitet, både för tidskriften och för författarna.

Inom året planeras också en egen hemsida på vilken relevant information och tidigare nummer presenteras. Så småningom kommer också artiklar ur äldre nummer att kunna laddas ner som pdf-filer. En så kallad ftp-server kommer att upprättas, där författare och redaktion ska kunna hämta och lämna manus. Ett nytt prenumerationsregister är också ett viktigt kommande arbete. Tydligare författarinstruktioner kommer att lanseras till nästa nummer. Tidsskriftens professionalisering kommer också att märkas genom försäljning via näthandel i kommission på Riksantikvarieämbetet UV:s nätbokhandel, www.arkeologibocker.se. Museer nationellt över hela Sverige, som så önskar, kommer också erbjudas att sälja tidskriften via butiker och hemsidor.

I all förändring kommer dock ansvarig utgivare fortsatt vara ämnesföreträdaren för arkeologi på Göteborgs universitet och universitetet är fortsatt garanten för tidskriftens existens. I detta nummer har vi glädjämnen och sorg, debatt och viktiga meddelanden

samt innehållsrika artiklar med god spridning inom Väst-sverige. Tillsammans kan vi förhoppningsvis fylla den nya In Situ archaeologica med innehåll och aktiv debatt. Manus välkomnas kontinuerligt, förslag på teman likaså.

april 2009

Håkan Petersson

Redaktör

Kristian Kristiansen 60 år



A handwritten signature in black ink, appearing to be 'K. Kristiansen', with a long horizontal line underneath.

”Jeg står helt handfallen”

Dessa ord yttrades av Professor Kristian Kristiansen, initiativtagaren till *In situ*, under det ”surprise party”, som organiserades för honom på den arkeologiska institutionen vid Göteborgs Universitet. Kristian fyllde 60 år den 16 augusti 2008 och han firade sin 60-årsdag med familj och vänner i Danmark. Ett firande ägde därför rum på institutionen den 4 september då vänner och kollegor från hela Norden tillströmmade och det bjöds på musik, vin, presenter, tilltugg och många tal. I dessa tal framgick tydligt vilken betydelse Kristians insatser för arkeologin i Göteborg, Skandinavien och Europa har haft genom åren. Möjligen stod han handfallen inför själva överraskningsmomentet då han inte var förberedd på ett ”surprise party”. Samtidigt så är det det omgivande arkeologiska samhället som borde stå handfallet inför de enorma insatser Kristian gjort på olika plan för den nationella och internationella arkeologin, och inte minst för den arkeologiska institutionen i Göteborg.

Kristian har bland annat iscensatt och genomfört ett antal projekt som kommit att placera institutionen på den internationella forskningsarenan. Bland dessa kan nämnas *Från kust till kust, The Emergence of European Communities (EEC)*, som består av delprojekt i Ungern, Sicilien och Tanum, *Vitteneprojektet* och *Svenskt hällristningsforskningsarkiv (SHFA)*. Listan kan dock göras mycket längre. Kristian har vidare initierat ett antal internationella konferensforum som blivit normbildande och oerhört betydelsefulla för den teoretiska och praktiska diskursen inom den europeiska arkeologin. Bland dessa kan nämnas *Nordic TAG* och *European Association of Archaeologists (EAA)*. Båda dessa organisationer har dessutom vid ett tillfälle vardera låtit organisera konferenser vid institutionen i Göteborg vilket ytterligare bidragit till att fästa densamma på den internationella kartan. Kristians egen forskning rörande bronsåldern har under de senaste decennierna befunnit sig i den absoluta forskningsfronten. I sin forskning har hans styrka varit kombinationen av ett grundläggande empiriskt, materialorienterat perspektiv med övergripande samhällsteoretiska resonemang. Exempelvis har Kristian i ett flertal artiklar och i monografierna *Europe before His-*

tory (1998) och *The Rise of Bronze Age society* (2005) varit banbrytande vad gäller att presentera och diskutera nya samhällsperspektiv, interaktionsmönster och symbolism beträffande det europeiska bronsålderssamhället. Den sistnämnda monografin erhöll år 2007 pris för bästa utländska monografi av *The Society of American Archaeologists (SAA)* inom ramen för organisationens årliga *Book award*. Han har också i olika forskningssammanhang genom åren samarbetat med internationella forskare såsom Michael Rowlands, Timothy Earl och Ian Morris för att nämna några. Kristian har inte enbart initierat och genomfört forskningsprojekt på den renodlat vetenskapliga arenan utan även knutit viktiga pedagogiska forskningsprojekt till institutionen.

Bland dessa kan nämnas *Co-Creating Cultural Heritage* som genomfördes 2006 i samarbete med kollegor vid Stanford university och *E-learning as a tool of knowledge transfer in the field of protection and management of archaeological heritage* som genomförs under perioden 2007–2009 tillsammans med kollegor i Polen, Lettland, Tyskland, England och Holland. Kristian har dessutom mot bakgrund av sin tidigare verksamhet inom den danska kulturmiljövården kommit att initiera och påverka de svenska diskussionerna rörande kulturarvsförvaltning samt övergripande frågor rörande kulturarvet och dess samtida samhällsfunktioner, på ett omfattande sätt. Detta gäller både på det lokala och det nationella planet. Ett exempel är hur han på det västsvenska planet medverkat till att initiera det mångvetenskapliga och tvärsektoriella samarbetsforumet *Kulturarvsakademien* mellan universitet och regionala kulturarvsinstitutioner samt aktivt bidragit till att kulturarvsfrågorna förts upp på Göteborgs universitets dagordning som ett av de styrkeområden universitetet avser att fokusera på under de kommande åren.

Under de år Kristian varit verksam som professor vid institutionen för arkeologi i Göteborg har han fungerat som en lysande inspiratör, som ständigt varit beredd att dela med sig av erfarenheter och kontaktnät, inte bara för det stora antal doktorander han framgångsrikt handlett utan även för kollegor, forskare och grundutbildningsstudenter. Det är vår förhoppning att Kristian med sin positiva inställning fortsätter att inspirera personer i sin

omgivning på samma sätt som tidigare. Inte minst i dagsläget då institutionen nu tagit en ny form i samband med sammanslagningen med historieämnet inom ramen för *Institutionen för historiska studier*. Mot bakgrund av allt det Kristian Kristiansen iscensatt och genomfört genom åren vill vi avsluta denna korta resumé, som är långt ifrån fullständig, genom att utbrista:

”Vi står helt handfallna”

För In Situ och de arkeologiska institutionerna i Västsverige
Håkan Karlsson & Johan Ling

En mellan-neolitisk palissad i södra Halland?

Magnus Svensson

*Kulturmiljö Halland & Lunds universitet
magnus.svensson@kulturmiljohalland.se*

Abstract

In this article I propose that a site that was investigated in southern Halland on the Swedish West Coast was a Middle Neolithic palisade enclosure. The site was excavated 1991 but the remains were not fully understood. The find is of course fascinating and the implications are far-reaching if my interpretation is accepted. More work needs to be done, to confirm my suggestion. Quite a large part of the feature may be preserved outside the excavated area and renewed fieldwork is the only way to find out its extension and state of preservation. However, at present I would like to stress that it was the kind of documentation and publication, a so called technical report, which enabled my interpretation though almost twenty years have past since the actual excavation. Bearing in mind how contract archaeological excavations are published today, we may ask whether similar accomplishments will be possible in the future; or whether we will have to accept that what is not interpreted during fieldwork or in the first publications, is forever lost.

Inledning

Förförståelse är en nödvändig förutsättning för att kunna tolka det som framkommer i samband med en arkeologisk undersökning. Så har det alltid varit även om det är först de senaste åren som förhållandet uppmärksammas och betonats. Föränderliga tolkningar och ny kunskap påverkar resultaten från grävningar långt efter att dessa formellt har avslutats. Tolkningen av arkeologiska undersökningar kan egentligen aldrig slutföras utan bara preliminärt redovisas. Jag ska i det följande diskutera en lämning inom Raä 93 i Skummeslövs socken som undersöktes 1991 i södra Halland (figur 1). Vad jag ska argumentera för är att det på platsen fanns en mellan-neolitisk palissadanläggning, liknande de som undersökts under senare år i sydvästra Skåne. När Skummeslöv undersöktes var lämningstypen fortfarande relativt okänd även om palissaden i Hyllie hade upptäckts ett par år tidigare.

En mellan-neolitisk palissadanläggning i södra Halland?

Min tolkning innebär att det på platsen undersöktes en palissad från början eller mitten av det tredje årtusendet före Kristus, den i så fall första och hittills enda sådana som undersökts i Halland. Delar av anläggningen presenteras som hägnader i den tekniska rapporten (Viking & Fors 1995) men dessa stolphålsraders eventuella samband med platsens fyndmaterial och övriga anläggningar tolkades inte.

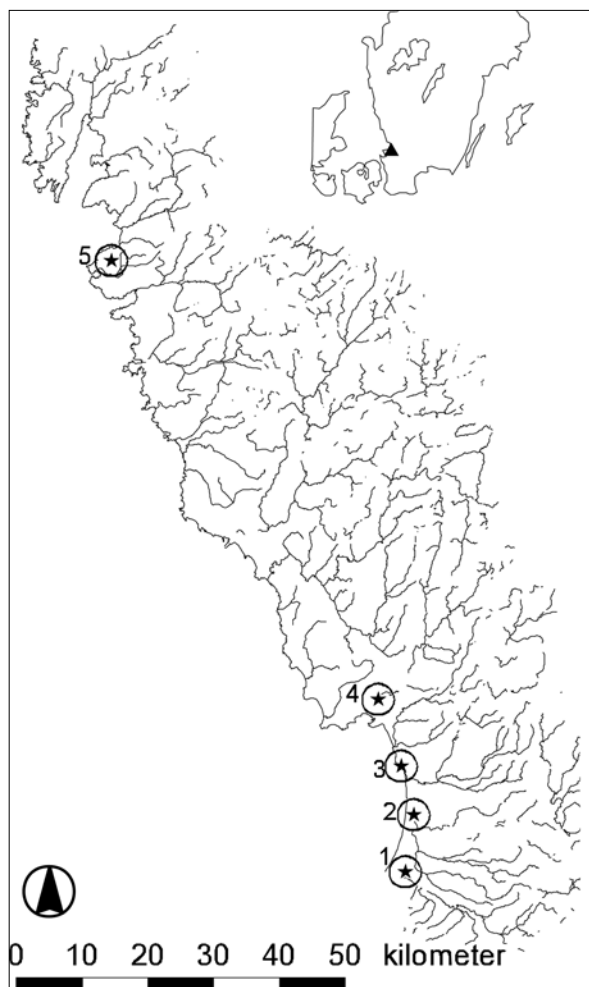
Inom min forskning avseende lämningar från 4 000–3 000 BC i södra Halland går jag igenom äldre grävningssrapporter. I rapporten från Skummeslöv sammanfattas de neolitiska lämningarna med endast följande rader:

Det begränsade neolitiska materialet utgörs av några keramikskärvar, två flintdolkar [mejslar, förf. anm.], en cylindrisk kärna, några spån och en lärbensformad slipsten. Föremålen fanns utspridda inom hela området, men kunde inte med säkerhet föras till någon samtida anläggning

eller huskonstruktion.

(Viking & Fors 1995:123).

Jag delar inte denna tolkning. I rapporten beskrivs flera kontexter med neolitiska föremål, fynd som måste anses datera respektive stolphål eller grop. Bland annat framkom flera neolitiska dekorerade och närmare daterbara keramikskärvor i anläggningar. Vid bearbetningen blev jag efterhand varse att jag upptäckt något nytt i materialet. Ett särskilt intressant fynd var en liten slipad bergartsyx



Figur 1. Halland med större vattendrag och dagens kustlinje. Skummeslövs läge och platser i Halland som nämns i texten har markerats. Infällt visas Skummeslövs läge i Sydkandinavien. 1. Skummeslöv 2. Snapparp 3. Päärp 4. Halmstad Raä 46 5. Olas i Värö

som jag återkommer till nedan. Vid en egen genomgång av fynden kunde jag konstatera att det från grävningen finns ett substantiellt material från vad som brukar benämnas stridsyxekultur, det vill säga senare delen av mellanneolitikum (MNB) med vilket här avses tiden 2 800 till 2 300 BC. Redan detta faktum gör platsen intressant men som jag ska försöka visa så fanns det än mer spektakulära spår från den här tiden i Skummeslöv.

Spåren från tiden mellan 3 000 och 2 500 BC är, om vi bortser från de strandanknutna lokalerna med gropkeramik, generellt inte lätta att identifiera även om några av tidens typiska artefakter hör till arkeologins mer kända ledtyper. Om bristen på boplatzlämningar är slående så finns det en annan anläggningskategori som på senare tid rönt stor uppmärksamhet. Efter de senaste årens undersökningar i sydvästra Skåne och på Bornholm har palissadanläggningar eller hägnader från mitten och den senare delen av mellanneolitikum blivit en etablerad lämningstyp (Brink 2004; Andersson 2004; Nielsen 2004; Thörn 2007; Lagerås 2008). Med början runt 3 000 BC. uppförs de stora hägnaderna under några hundra år inom det sydkandinaviska området. De sammanfaller ibland rumsligt med äldre så kallade Sarup-anläggningar och ingår i ett större all-europeiskt komplex av liknande lämningar. En sådan äldre sydhalländsk tidig- eller tidigt mellanneolitisk upplaga har delvis undersökts i Kärrgård, drygt en mil norr om Skummeslöv (Wattman 1996). En halländsk lämning av mer osäker karaktär har delvis undersökts vid Nolshögen i Veinge där ett system av parallella rännor kunde följas i bågform över undersökningsytan. ¹⁴C-dateringar därifrån antyder dock en äldre tidig- eller tidigt mellanneolitisk datering (Svensson 2008). Av utrymmesskal har jag här inte möjlighet att ingående diskutera i vad mån de yngre mellanneolitiska palissadanläggningarna som avses här liknar dessa äldre centralplatser. Syftet här är främst att påvisa en förekomst utanför de yngre palissadernas tidigare kända spridningsområde.

Att de sent mellanneolitiska palissadanläggningarna betraktas som en distinkt lämningstyp grundar sig främst på särskiljande morfologiska drag som på de deras generellt yngre dateringar. Det fanns, när den här artikeln skrevs, ett tiotal kända i Sydkandinavien, samtliga från

Bornholm och ett mindre geografiskt område i sydvästra Skåne. Gemensamt för de sydskandinaviska hägnaderna är att de har inneslutit eller avskärmat stora landområden, i några fall genom att skära av näs eller höjdsträckningar. Där undersökningar har frilagt tillräckligt för att arealen ska kunna bedömas har det inneslutna områdets storlek varierat mellan ett och sex hektar. Palissaderna omsluter ibland flacka kullar eller höjdparter även om det finns exempel på sådana som har varit påtagligt lågt placerade i landskapet. I palissaden i Dösjebro förekom stolphål och rännor blandat, troligen har stolpar varit tätt placerade intill varandra i rännorna. På Bornholm består lämningarna efter palissaderna vid Vasagård och Rispebjerg främst av system av diken som ibland bevarats bara till några centimeters djup (Andersson 2004:111f; Nielsen 2004; Svensson Bank 2008:26 ff). Hägnadernas anknytning till vatten och strategiska lägen vid kommunikationsleder har lyfts fram som utmärkande drag, i några fall har yx- och mejseltillverkning kunnat påvisas i deras omedelbara närhet. Vid några av dem har enstaka samtida gravar eller yngre men fortfarande mellanneolitiska gravfält anlagts (Andersson 2004; Thörn 2007; Runcis 2008; Svensson Bank 2008). De flesta av de karakteristiska som anförs för de mellanneolitiska palissaderna stämmer med fyndmaterialet och läget för lämningen i Skummeslöv, jag kommer till stöd för min tolkning att lyfta fram några slående likheter även på mer detaljerad nivå.

Skummeslöv 1991

Skummeslöv var en av de första undersökningarna i Halland där maskinell matjordsavbaning av stora ytor praktiserades, sammanlagt undersöktes drygt två hektar av en större fornlämning (figur 2). Undersökningens båda delområden låg drygt två kilometer från dagens havsstrand på krönet respektive på sydvästslutningen av en flack höjdsträckning mellan de båda vattendragen Stensån och Smedjeån. Lämningarna återfanns på tio till elva meters höjd över dagens havsnivå i ett av flygsandsdrift och de båda åarna präglad landskap.

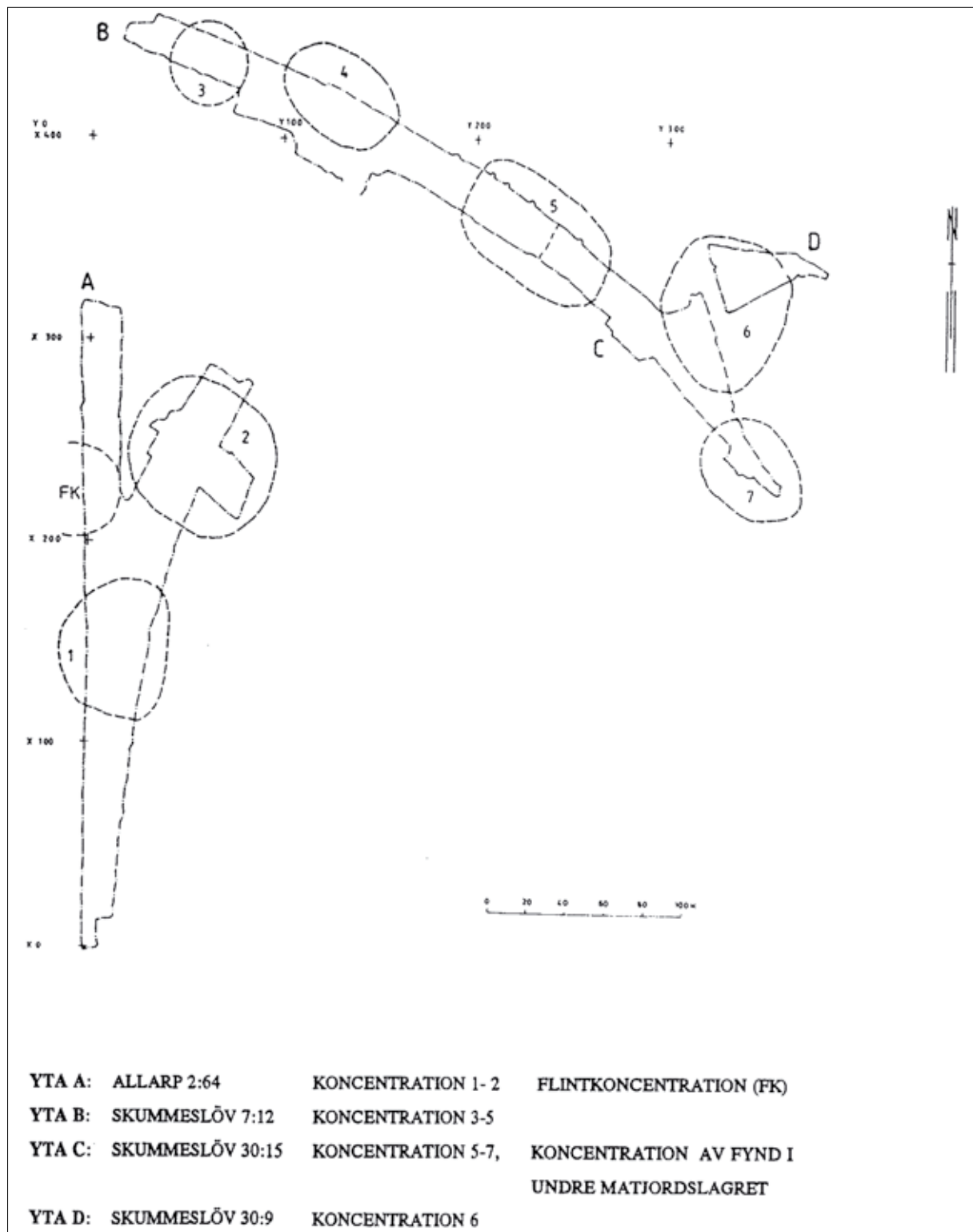
Någon kilometer öster om höjdsträckningens västra punkt viker idag Smedjeån av rakt norrut för att rinna in

i Lagan innan denna större flod mynnar i havet medan Stensån viker av söderut för att mynna i Laholmsbukten några kilometer åt sydväst. Den bildning som tvingar floderna in i sådana lopp är en sentida företeelse. Under transgressionsmaximum i slutet av mesolitikum och början av tidigneolitikum torde havet, åtminstone vid högvatten, ha överspolat merparten av höjden. Under mellanneolitikum bör, vid kring sju-åtta meters högre vattenstånd än idag, de båda åarna ha mynnat i havet på ömse sidor om höjden. Aktiviteter på platsen under mellanneolitikum B har ägt rum intill havsstranden i den västligaste änden av en långsmal udde.

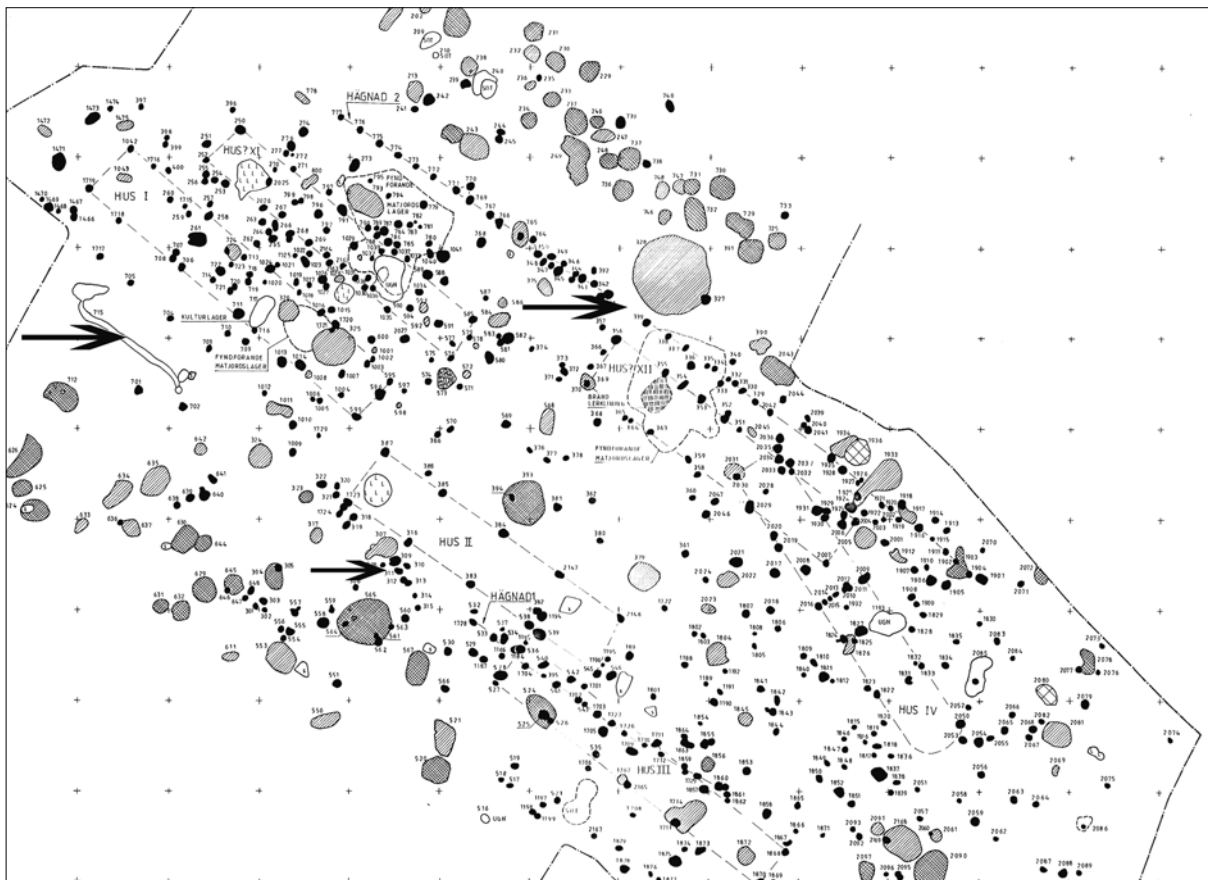
Såväl lager med fynd från olika perioder som ett stort anläggningsbestånd undersöktes. Fynd från i stort sett alla förhistoriska perioder framkom. Mesolitiska fynd från tiden före den postglaciala transgressionen var tillsammans med lämningarna från yngre bronsålder, äldre järnålder och medeltid mest framträdande. Det totala fyndmaterialet är omfattande. De lämningar som diskuteras här låg inom eller emellan de områden som i rapporten benämns *koncentration 1 och 2* på delområde A (figur 2).

Koncentration 1 och 2 på delområde A

På höjdryggens krön fanns inom koncentration 2 ett brett nordväst-sydostligt orienterat stråk där femhundra stolphål undersöktes (figur 2 och 3). Härdar och gropar fanns bland stolphålen men de flesta större anläggningar låg i långsmala bälten på ömse sidor om stolphålsstråket. Några av stolphålen tolkades som efter den takbärande konstruktionen i treskeppiga hus med datering till äldre järnålder. Husen har daterats av fynd i stolphål, typologi och ett förmodat samband med kringliggande härdar som ¹⁴C-daterats till förrromersk järnålder och äldre romersk järnålder. Inget träkol från husens stolphål har daterats men i några av dem framkom slagg och bränd lerklining. Som daterande fynd kan nämnas en facetterad mynningsskärva och en liten keramik kopp som tillsammans med en vävtyngd i samma stolphål tolkades som ett husoffer. Några huslämningar undersöktes i fält medan Hus XI och XII (jfr figur 3) tolkades först vid rapportskrivandet (Viking & Fors 1995:71f).



Figur 2. Undersökningsområdena i Skummeslöv med läget för koncentration 1 och 2 på delområde A markerat. Efter Viking & Fors 1995.



Figur 3. Koncentration 2 inom delområde A. Hus liksom hägnad 1 och 2 är streckmarkerade. Efter Viking & Fors 1995. Läget för stolphålet A311, rännan A715 och den i texten nämnda ingången eller öppningen i Hägnad 2 har markerats med pilar av artikelförfattaren.

Ett hundra meter från koncentration 2, på höjdryggens sydsluttning, undersöktes ett liknande långsmalt bälte med anläggningar inom koncentration 1 (figur 2). Inom denna södra koncentration fanns, liksom inom koncentration 2, stolphål tillsammans med härdar, gropar och kokgropar. Inga konstruktioner kunde skiljas ut (Viking & Fors 1995:67). Tre av härdarna och en grop i koncentration 1 ¹⁴C-daterades till föromersk eller romersk järnålder. Stolphålen var i stort sett fyndtomma. I några av dem förekom bränd lera medan det i ett av dem fanns slagg. Keramik från såväl järnålder som neolitikum fanns i härdarna och groparna där det liksom i ett par stolphål förekom flinta. Bland annat hittades ett fragment av en tvärpil.

Hägnad 1 och 2

Bland stolphålen i koncentration 2 framträdde vad som tolkades som två hägnader (figur 3).

De båda stolphålsraderna i hägnaderna var parallella och låg med ungefär 15 meters mellanrum. Den 20 meter långa *hägnad 1* tolkades till att bestå av tjuoen stolphål. De var placerade med ett inbördes avstånd på mellan 0,1 till 1,5 meter och innehöll fyllningar av humös sand. Deras diameter varierade mellan 0,2 och 0,4 meter och djupen mellan 0,05 och 0,4 meter. Enligt anläggningstabellen avvek ett av dem i att det innehöll träkol och bränd lera.

De fyrtiofem stolphålen i *hägnad 2* hade dimensioner liknande dem i hägnad 1 även om de generellt var något grundare med djup på mellan 0,1 och 0,3 meter. Vid den större gropen A328 fanns en 1,5 meter bred öppning i den

35 meter långa stolphålsraden där stolparna annars stått med avstånd som varierade på samma sätt som i hägnad 1. I en enda av stolphålsfyllningarna i hägnad 2 noterades förekomst av träkol och bränd lera.

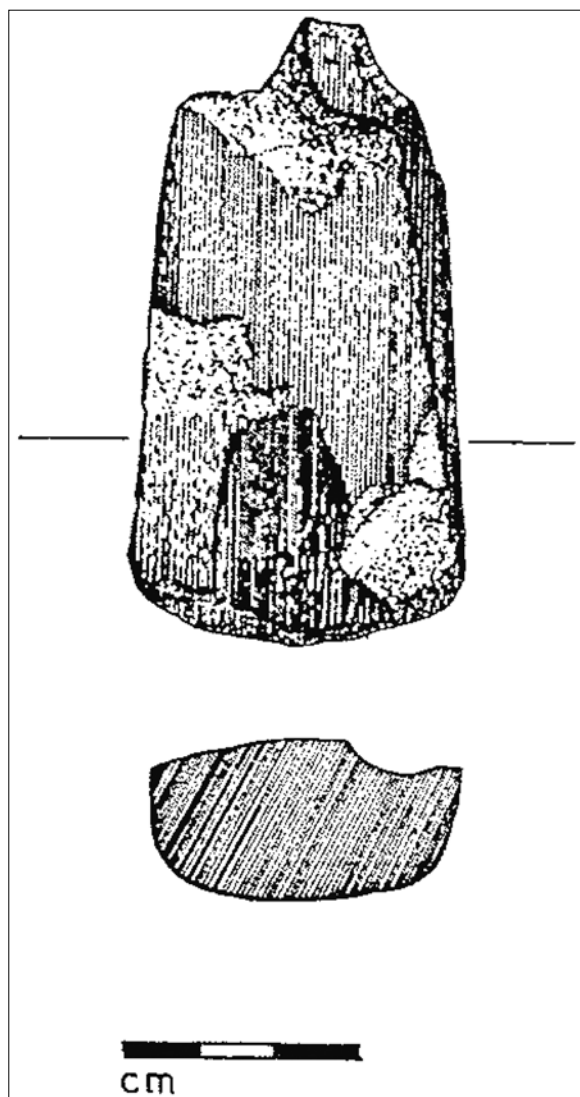
Inget träkol från hägnaderna har ^{14}C -analyserats och ingen datering på andra grunder anförs i rapporten. Det bör betonas att hägnad 1 och 2 inte sätts i samband med huslämningarna inom koncentration 2 (Viking & Fors 1995:78, 126 ff).

Fynd och dateringar

Det som först gjorde att jag började studera fyndsammansättningen från Skummeslöv mer i detalj var omnämnanden av en slipad flintmejsel, ett förarbete till en mejsel, en facetterad så kallad lårbensformad slipsten, en liten tunnackig slipad bergartsyxa, en tvärpil samt flera fynd av snördekorerad keramik.

Den inledningsvis nämnda slipade bergartsyxan (Fnr 116; figur 4) framkom i stolphålet A311 som i rapporten beskrivs som det nordvästra i hägnad 1. I förlängningen av raden med stolpar fanns en ränna, A715, som av riktningen att döma kan ha varit en direkt fortsättning på hägnaden (figur 3 och 5). I rännan fanns flintavslag, en avslagsskrapa liksom brända ben och grovmagrad keramik av neolitisk karaktär. I stolphålen A313 och A315, som låg intill A311, fanns skärvor från dekorerade mellanneolitiska keramikkrärl.

Yxan från Skummeslöv tillhör en grupp föremål som ännu inte fått någon uttömmande behandling eller samlad redovisning. En närmast identisk liten yxa fanns i en av de mellanneolitiska gravarna på Borgebygravfältet i Bjärred i sydvästra Skåne (Runcis 2002:75 f). Dessa små yxor har inte gått att inordna med någon större skärpa i gängse föremålstypologiska scheman men exemplaren från Bjärred och Skummeslöv kan tidsfästas till tidig mellanneolitikum. Liksom andra yxor figurerar de under perioden frekvent i rituella sammanhang och har uppenbart varit föremål med stark laddning. Att yxan från Skummeslöv dessutom var skadad är ytterligare ett drag som är återkommande i neolitiska depositioner.



Figur 4. Den slipade yxan (Fnr 116) från stolphålet A311 i hägnad 1. Teckning: Bo Lundevall.

Andra fynd i hägnadernas stolphål var ett större bränt flintavslag och, i A336, skärvor från ett med korta intryck dekorerat keramikkrärl. I två ytterligare stolphål fanns grovmagrad men odekorerad keramik av neolitisk karaktär. Fragmenten saknar drag som gör det möjligt att datera dem närmare inom perioden.

I stolphålet A395 i hägnad 1 fanns en keramikskärva som jag erfarenhetsmässigt med ledning av förekomster inom undersökningar där jag deltagit daterar till yngre bronsålder. Så vitt jag kan bedöma är annars samtliga

daterbara fynd från hägnaderna neolitiska till skillnad från fynden från husen som i de fall de är bestämbara härrör från äldre järnålder.

Ser vi till platsen i stort återfanns ytterligare föremål med relevans för den här gjorda tolkningen. Två flintmejslar hittades, det slipade exemplaret var intakt medan det ännu oslipade förarbetet var avbrutet vid upphittandet. Tillverkning av yxor eller mejslar har belagts vid några av de mellanneolitiska palissadanläggningarna och sådan produktion har av bland andra Raimond Thörn lyfts fram som ett utmärkande drag för den här typen av lokaler (Thörn 2007). Varaktigheten och omfattningen i det enskilda fallet har dock ifrågasatts (Runcis 2008:143 ff).

Stolphålet med miniatyryxan beskrivs i rapporten som det sista i hägnad 1. Om rännan A715 godtas som hägnadens fortsättning har stolpen i stället stått vid en öppning. Paralleller till yxnedläggelsen fanns i så fall vid ingångar i palissaderna i Dösjebro och Hyllie (Svensson Bank 2008:30 f; Brink 2004; Brink & Hydén 2006:55 och Figur 43). Håller vi oss till miniatyryxor fanns en oslipad sådan i ett stolphål i palissaden i Dösjebro men inte vid en ingång (Svensson Bank 2008:27). Som nämnts fanns snördecorerad mellanneolitisk keramik i ett par stolphål intill stolphålet med miniatyryxan. Eftersom fynden från andra palissader är koncentrerade till ingångspartierna kan dessa med yxan samtida fynd vara ytterligare stöd för tolkningen att det här har funnits en ingång. Fynden kan tyda på särskilda nedläggelser av samma karaktär som yxdepositionen. En ingång mellan A311 och A715 har legat snett mitt emot den ovan nämnda öppningen i hägnad 2 vid A328. Öppningarna har då legat förskjutna på ett sätt som vi känner igen från de skånska palissaderna.

Den inledningsvis nämnda facetterade slipstenen hittades i gropen A57 (figur 5) tillsammans med en drygt fyra kilo tung malsten, en knacksten, en spånskrapa med tendens till skedform, ett bruksretuscherat spånfragment, några flintavslag samt övrig flinta och skärvor från keramikvärl. Från denna 1,5 gånger 1,5 meter stora och 0,4 meter djupa grop ¹⁴C-daterades träkol som plockats spritt i anläggningen till förromersk järnålder. Fynden är särskilt intressanta i det här sammanhanget. Facetterade slipstenar förekommer som lösfynd men ett mindre antal

är kända från våtmarksdepositioner. När den här sortens slipstenar har hittats i anläggningar har de ofta legat i gravar (Malmer 1962:564 ff, 2002:162 f; Andersson 2004:205). Spånskrapan, som har en antydning till skedform, liknar en skrapa som hittats i en stridsyxegrav i Västra Karaby socken i Skåne (Jeppsson 1996:128 fig. 10). Det är utan tvekan så att fyndsammansättningen i A57 var mycket speciell och mycket talar för att det var en grav. Eftersom belägg för kulturlager som skulle kunna ha grävts igenom saknades på den här delen av ytan är det troligt att ¹⁴C-dateringen är missvisande, snarare än att ett enhetligt fyndmaterial och typiskt gravinventarium från stridsyxekultur skulle ha hamnat samlat i en grop från förromersk järnålder. En mellanneolitisk grav på platsen är ytterligare en parallell till ett skick som belagts vid de skånska palissadanläggningarna.

Diskussion

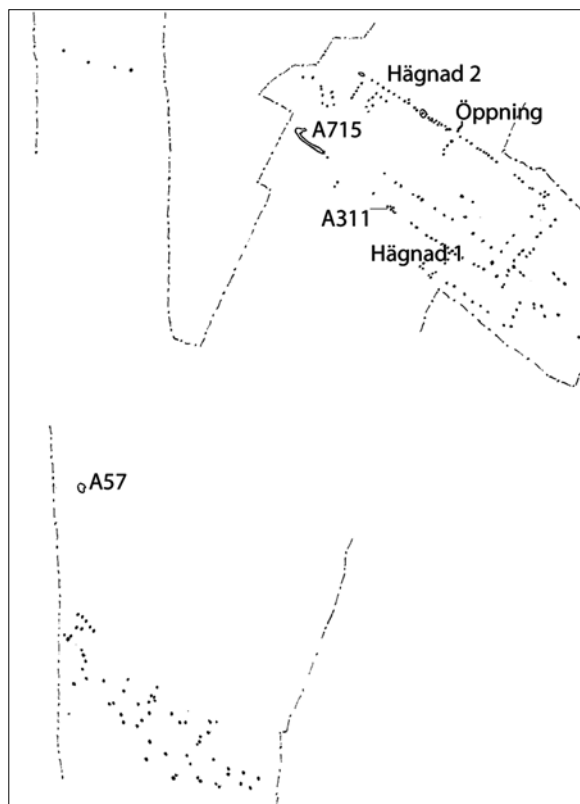
Hägnadernas rumsliga sammanfall med den äldre järnåldersbebyggelsen är vid en första anblick slående. Förklaringar till de skillnader i fyndmaterial som jag redogjort för skulle kunna vara att de neolitiska fynden har omdeponerats eller att de enskilda anläggningarna med dessa fynd i själva verket inte har ingått i hägnaderna. Som jag påtalat så sätts hägnaderna inte i samband med järnåldershusen i rapporten. Lennart Carlie nämner i sin avhandling avseende Hallands järnåldersbebyggelse hägnaderna i Skummeslöv. Han menar att relationen till husen inte gått att reda ut och konstaterar bara att fyra av de sex husen överlagras eller överlagras av hägnaderna (Carlie 1999:50). Senare har Per Wranning anfört Skummeslöv som ett exempel på en hägnad gård från förromersk järnålder. Han anför dock inga skäl till en sådan tolkning och diskuterar inte lämningarna i detalj utan tar fasta på att lämningarna fanns på samma plats (Wranning 2005:141 och muntlig uppgift).

Om vi förutsätter att husen har haft väggar och för perioden normal bredd så är det bara Hus I och Hus XI som kan ha varit samtida med båda hägnaderna. Endera av de andra husen kan endast ha varit samtida med den ena av hägnaderna (jfr figur 3). En sådan tolkning är i sig inte orimlig men förutsätter att hägnaderna har skiftat läge i förhållande till boplatsen vilket framstår som mer

svårförklarad. Tolkningen förutsätter att endera eller flera av gårdarna under någon fas har hägnats mot norr medan någon eller flera av de andra i ett annat skede har avskärmats åt söder. Det är således mest troligt att hägnaderna ska betraktas som en enhet och det är i så fall främst Hus I som är en trolig samtida byggnad om en järnålderstolkning tas för given. Hus XI tolkades i efterhand och betraktas i rapporten som osäkert.

En datering av hägnaderna till samma period som åtminstone ett av husen från den äldre järnåldersbebyggelsen är således möjlig men motsägs av att fynden från hägnadernas stolphål och rännan A715 är neolitiska. De neolitiska föremålen skulle kunna ha funnits i lager och ha omdeponerats men det är i så fall förvånande att inga äldre fynd hittades i något av husens stolphål. Inte heller groparna från järnåldersbosättningen innehöll neolitiska föremål. Vi skulle kanske också förvänta oss något enda järnåldersfynd från hägnaderna. Som jag kunnat konstatera vid min genomgång så är dock fynden från de olika kontexterna tidsmässigt åtskilda. De daterbara fynden från husen är uteslutande från järnålder medan fynden från hägnaderna, bortsett från den nämnda bronsåldersskärvan, är neolitiska. Järnålderstolkningen redogör inte för alla de stolphål som fanns utöver husen och hägnad 1 och 2 och heller inte för det södra stolphålsstråket inom koncentration 1. Samtliga dessa stolphål bidrar dock till att skapa ett rumsligt mönster som är typiskt för flera palissadanläggningar. Den mest ekonomiska tolkningen, det vill säga den som redogör för flest iakttagelser på enklast vis, är att hägnaderna var från en annan tid än järnåldershusen.

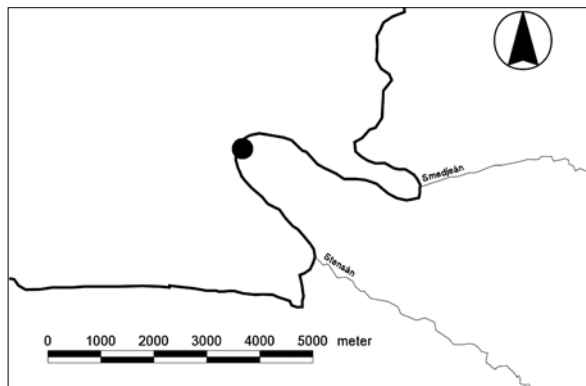
Utöver de stolphål som tillhörde husen var enligt min tolkning *hägnaderna* 1 och 2 liksom de flesta andra stolphålen inom *koncentration* 1 och 2 från palissadanläggningen. På figur 5 visas en preliminär renritning där samtliga stolphål som förts till huslämningarna och större anläggningar har utelämnats. Drag liknande dem i andra palissadanläggningar kan då skönjas, bland annat framträder vid de förmodade öppningarna karakteristiska tvärgående stolphålsrader vinkelrätt mot hägnadernas huvudriktning. Företeelsen är tydlig i palissadanläggningen i Hyllie där liknande avskärmningar fanns i anslutning till ingångarna (Brink 2004: Figure 4 and 5; Brink & Hydén 2006:45 ff och figur 35–41).



Figur 5. En hypotetisk renritning av anläggningskoncentration 1 och 2 i Skummeslöv visar på flera för de mellan-neolitiska palissadanläggningarna karakteristiska drag. Samtliga större anläggningar och stolphål som i rapporten ansågs tillhöra hus har utelämnats.

Ytterligare ett argument för min tolkning är läget i landskapet. Lokalen har under mellan-neolitikum legat ytterst på en udde, invid havsstranden och mellan två flodmynningar (figur 6). Placeringen vid havet liknar läget för två av de palissader som undersöktes utanför Malmö (Thörn 2007) medan ett ur kommunikationssynpunkt strategiskt läge har påtalats beträffande till exempel Dösjebro. Läget vid havsstranden är naturligtvis också det i hög grad kommunikativt om än kanske inte alltid i välkommande bemärkelse? Det prominenta läget längst ut på ett smalt näs som inte kan ha stuckit upp många meter ur havet i ett tämligen platt och troligen trädlöst landskap kan, sett ur fenomenologisk synvinkel, knappast uppskattas nog.

I ett regionalt perspektiv bidrar omtolkningen till vår kunskap om periodens kulturgeografi, i ett vidare perspektiv förändras bilden av de mellan-neolitiska palissadernas



Figur 6. Den ungefärliga strandlinjen under tiden 3 000 till 2 500 BC. Läget för undersökningen och den förmodade palissadanläggningen har markerats med punkt.

spridning. Anläggningens relation till de tidigare kända boplatserna med gropkeramik längre norrut i Snapparp vid Lagans mynning och Påarp samt i Halmstad inom Raä 46 vid Nissans mynning och Olas i Värö återstår att reda ut. Inte minst intressant är den förmodade palissadens läge mellan den halländska kustens stora gropkeramiska boplatser och de likaledes gropkeramiska sådana längre söderut kring Skälderviken och Rönne ås mynning. Vid min genomgång av fynden från Skummeslöv noterade jag dekorerade skärvor från gropkeramiska kärl. Ännu är det naturligtvis svårt att dra några långtgående slutsatser kring platsens lämningar. Det finns för närvarande inga ^{14}C -dateringar som tidsfäster lämningen närmare men träkol finns insamlat och sparat från ett stort antal anläggningar. Ett försök att datera de mellanneolitiska aktiviteterna vore högt intressant. Vid en begränsad fältinsats skulle också den förmodade palissadens hela sträckning och hur mycket som finns bevarat kunna avgöras.

Slutord

Som avslutning vill jag knyta an till inledningen. Oavsett om vi indelar lämningarna tematiskt, geografiskt eller kronologiskt så är det omöjligt att hålla sig uppdaterad inom arkeologins alla möjliga forskningsområden. Med nödvändighet präglas därför olika undersökningar av de arkeologer som deltar och de som avrapporterar och bearbetar resultaten. En ökad medvetenhet om att objektiv

och neutral dokumentation inte existerar har gjort att förhållandet kommit att accepteras. Vi undersöker idag inte längre fornlämningar utan riktar in oss på specifika lämningar eller problemområden med utgångspunkt i vad som framkommer inom de olika ytorna. Idealt överger därför flera grävande institutioner äldre rutiner där en grävningssledare svarade för undersökningen och därefter förväntades avrapportera vad som framkom till förmån för ett tillvägagångssätt där flera arkeologer är inblandade i projekten och delar på ansvaret genom att hålla i undersökningen av just de lämningar som ligger inom deras respektive specialområden. De uttalade forskningsambitioner som styr uppdragsarkeologin idag innebär i allt högre grad att förfärdigandet av tekniska rapporter får stå tillbaka till förmån för vidare bearbetning i bok- eller artikelform. Den uppdragsarkeologiska verksamheten har därigenom blivit mer publik och bättre på att presentera för tillfället nya rön på ett intressant sätt. Man kan dock ha farhågor inför en sådan utveckling som på sikt kan leda till problem.

Det jag avslutningsvis skulle vilja trycka på är att min omtolkning var möjlig på grund av den utförligt redovisade grunddokumentation som finns i rapporten från Skummeslöv. En brännande fråga är om vi idag vid uppdragsarkeologiska undersökningar dokumenterar, registrerar och publicerar materialet på ett sätt som i framtiden gör liknande omtolkningar möjliga? Vi bör diskutera om uppdragsarkeologin har slagit in på en väg som för mot en mer godtycklig och auktoritär diskurs som ytterst är avhängig enskilda arkeologers popularitet och position. Om företeelser som inte bearbetas initialt och lämningarna som initierar tolkningarna inte längre redogörs för i tekniska rapporter tillåts inte andra att värdera det som påstås. En ny eller förändrad tolkning av det slag som har presenterats här torde i framtiden vara möjlig endast om fältdokumentationen bearbetas på nytt. Resurser till sådan förnyad bearbetning kommer endast att finnas i undantagsfall och det kommer också att bli svårare att få syn på material med potential för omtolkning när den ingång som de tekniska rapporterna utgör saknas. På sikt kan därför uppdragsarkeologins nuvarande fokusering på bearbetade tolkningar och forskningsrön vara till förfång för just – forskningen.

Referenser

- Andersson, M. 2004. *Making place in the landscape*. Riksantikvarieämbetet. Stockholm. Skånska spår – arkeologi längs Västkustbanan.
- Brink, K. 2004. The palisade enclosure at Hyllie, SW Scania. *Journal of Nordic Archaeological Science* 14.
- Brink, K. & Hydén, S. 2006. *Citytunnelprojektet. Hyllie vattentorn – delområde 4 och Palissaden – delområde 5*. Malmö. Malmö Kulturmiljö Rapport nr 42.
- Carlie, L. 1999. *Bebyggelsens mångfald – En studie av södra Hallands järnåldersgårdar baserad på arkeologiska och historiska källor*. Hallands läns museer skriftserie No 10 & Acta Archaeologica Lundensia Series in 8°. No. 29, Halmstad.
- Jeppsson, A. 1996. Karaby 3:1, 4:1. Raä 39. Sydgasprojektets stamledning P36. I: Räf, E. (red.). *Skåne på längden – Sydgasundersökningarna 1983–1985*. Riksantikvarieämbetet, Lund Rapport UV Syd 1996:58.
- Lagerås, P. (red.). 2008. *Dösjebro – mötesplats för trattbägarkultur och stridsyxekultur*. Riksantikvarieämbetet, Lund. Skånska spår – arkeologi längs Västkustbanan.
- Malmer, M. P. 1962. *Jungneolitische Studien*. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8° No. 2, CWK Gleerups förlag, Lund.
- Malmer, M. P. 2002. *The Neolithic of South Sweden – TRB, GRK and STR*. The Royal Swedish Academy of Letters History and Antiquities, Stockholm.
- Nielsen, P. O. 2004. Causewayed camps, palisade enclosures and central settlements of the Middle Neolithic in Denmark. *Journal of Nordic Archaeological Science* 14.
- Runcis, J. 2002. *Bärnstensbarnen – bilder, berättelser och betraktelser*. Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska undersökningar Skrifter No 41.
- Runcis, J. 2008. Neolitisk yxtillverkning – Produktion, organisation och kulturell kontext. I: Lagerås, P. (red.). *Dösjebro – mötesplats för trattbägarkultur & stridsyxekultur*. Riksantikvarieämbetet UV Syd, Lund. Skånska spår – arkeologi längs Västkustbanan.
- Svensson, M. 2008. *Nolsbögen – boplats, samlingsplats och gravplats*. Teknisk rapport över arkeologisk undersökning. Halland, Veinge socken, Skogaby 4:34, RAÄ 334 och 335. Kulturmiljö Halland, Halmstad. Arkeologiska rapporter från Hallands läns museer 2008:3.
- Svensson Bank, M. 2008. Mellanneolitiska palissadanläggningar – Palissaden i Dösjebro i ett nordeuropeiskt perspektiv. I: Lagerås, P. (red.). *Dösjebro – mötesplats för trattbägarkultur & stridsyxekultur*. Riksantikvarieämbetet UV Syd, Lund. Skånska spår – arkeologi längs Västkustbanan.
- Thörn, R. 2007. *Det ideologiska landskapet*. Malmö Kulturmiljö, Malmö. Malmöfynd nr 12.
- Viking, U. & Fors, T. 1995. *Från stenålder till medeltid på fem månader*. Del 1: text. Teknisk rapport över arkeologisk undersökning 1991. Halland, Skummeslövs socken, Allarp 2:64, RAÄ 93. Stiftelsen Hallands läns museer Landsantikvarien, Halmstad.
- Wattman, N. 1996. *Kärragård – boplats och centralplats från trattbägarkultur till medeltid*. Teknisk rapport över arkeologisk undersökning. Raä 164, Kärragård 3:7, Laholms lfs, Halland. Stiftelsen Hallands läns museer Landsantikvarien, Halmstad. Arkeologiska rapporter från Hallands läns museer 1996:4.
- Wranning, P. 2005. Järnframställarnas stora gård. I: Toreld, C. & Wranning, P. (red.). *Förromersk järnålder i fokus*. Hallands Läns museer Landsantikvarien, Halmstad. Arkeologiska rapporter från Hallands Läns museer 2005:2/Framgrävt förflutet från Fyllinge II.

Muntliga källor

- Wranning, Per. Arkeolog. Hallands Läns museer. Muntlig uppgift 2008-12-17.